

Euron och utrikeshandeln: Hur mycket handel förlorar Sverige årligen?*

Harry Flam[§]
Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet

Håkan Nordström[€]
Kommerskollegium

8 december 2006

* Denna skrift bygger på en forskningsrapport av samma författare med titeln "Euro effects on the intensive and extensive margins of trade".

[§] Harry Flam är professor i internationell ekonomi och var ledamot av den första EMU-utredningen, den s.k. Calmforsutredningen, som lade fram sitt betänkande 1996. Handelsbankens forskningsstiftelser har gett stöd till Harry Flam för detta projekt.

[€] Håkan Nordström är fil. dr. i nationalekonomi och chefekonom på Kommerskollegium.

1. Inledning

Den 14 september 2003 röstade svenska folket nej i en rådgivande folkomröstning till att införa euron som valuta. Resultatet blev 55,9 procent nej mot 42,0 procent ja.¹ Den dåvarande socialdemokratiska regeringen lovade att respektera valutslaget även om anslutningsavtalet till EU egentligen inte medger någon valmöjlighet på denna punkt.² Även den nya borgerliga regeringen under Fredrik Reinfeldt har deklarerat att eurofrågan inte kommer att aktualiseras under innevarande mandatperiod. Det finns inte heller något folkligt stöd för en omprövning i nuläget. Den senaste opinionsmätningen från maj 2006 visar på ett fortsatt stabilt övertag för nej-sidan. Endast 38 procent av de tillfrågade i SCB:s enkät svarade att de skulle rösta ja till euron om det vore omröstning idag, medan 49 procent skulle rösta nej. Av de tillfrågade hade 13 procent ingen bestämd åsikt.³ Frågan om ett svenskt deltagande i valutaunionen torde därmed vara avförd från den politiska dagordningen under överskådlig framtid.

Under tiden fortsätter euron att erövra mark på kontinenten. Den 1 januari 2007 övergår Slovenien till euron som 13:e land sedan starten 1999. Näst i tur står Cypern, Estland, Lettland och Malta som förväntas ansluta sig 2008, följda av Slovakien och Bulgarien 2009 samt Tjeckien, Ungern och Litauen 2010.⁴ Polens och Rumäniens deltagande ligger ytterligare ett par år bort i tiden. Inga av de nya medlemsländerna har begärt ett undantag i sina anslutningsprotokoll till EU. Så tidigt som 2012 kan därför alla nya medlemsländer ha övergått till euron, inklusive Bulgarien och Rumänien som blir nya medlemmar i EU vid årsskiftet. Kvar utanför står då endast Danmark, Storbritannien och Sverige.

Tabell 1 Utvidgningen av euroområdet – preliminär tidsplan

2007	2008	2009	2010	ej fastställt	opt-out
Slovenien*	Cypern*	Slovakien*	Tjeckien	Polen	Danmark*
	Estland*	Bulgarien**	Ungern	Rumänien	Storbritannien
	Lettland*		Litauen*	Sverige	
	Malta*				

* Deltar i växelkursmekanismen ERM II

** Ensidig bindning av växelkursen mot euron

Källa: EU-kommissionen

Även om EMU-frågan är avförd från den svenska politiska dagordningen är euron en realitet för det svenska näringslivet. I dagsläget går cirka 39 procent av Sveriges export till euroländerna och cirka 48 procent av importen kommer därifrån. Euroandelarna kommer med stor sannolikhet att växa de närmaste åren i takt med att valutaunionen utvidgas. Om vi utgår från 2005 års export och import och antar att alla nya medlemsländer har övergått till euron 2012, kommer euroområdet om sex år att svara för 44 procent av exporten och 55 procent av importen. Med andra ord kommer ungefär hälften av Sveriges handel att ske med euroområdet.

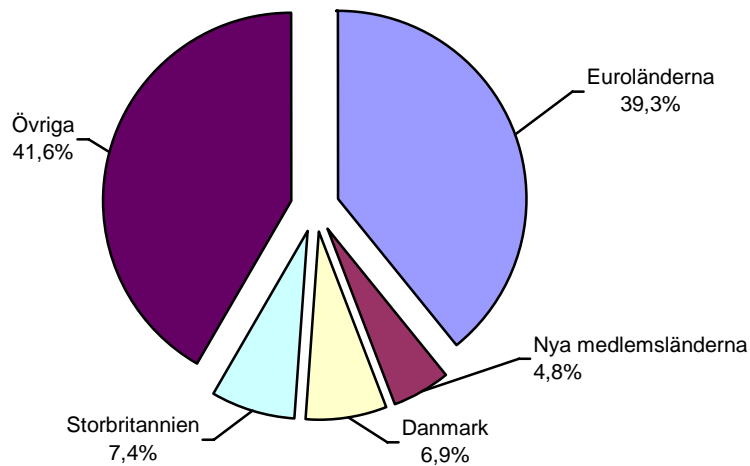
¹ Av resterande 2,1 procent var 2,0 procent blanka röster och 0,1 procent ogiltiga.

² Till skillnad från Danmark och Storbritannien har Sverige inte begärt något undantag för valutasamarbetet och är därmed skyldigt att medverka så snart de s.k. konvergenskriterierna är uppfyllda. Formellt sett har Sverige ännu inte kvalificerat sig, eftersom detta förutsätter två års deltagande i den förberedande växelkursmekanismen med fasta växelkurser gentemot euron (ERM II). Frågan om Sveriges eventuella brott mot EG-fördraget har därigenom inte ställts på sin spets.

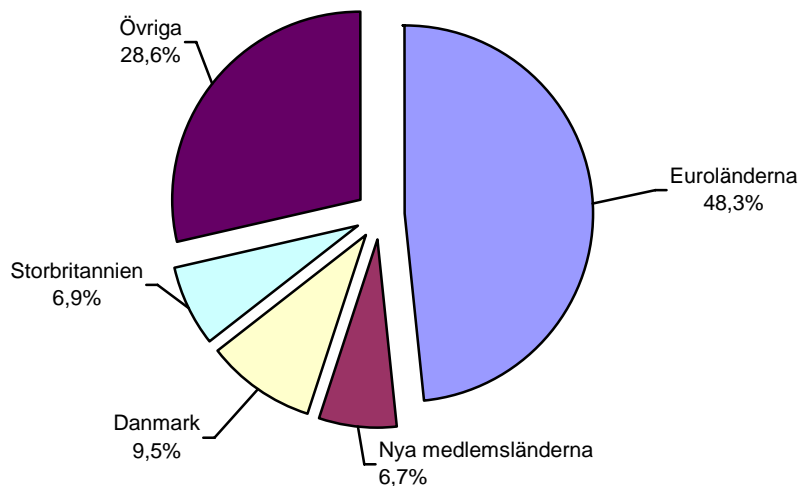
³ SCB, ME61 SM0601.

⁴ Tidsplanen förutsätter att villkoren för ett inträde är uppfyllda. De s.k. konvergenskriterierna ställer bl.a. krav på pris- och växelkursstabilitet samt balans i de offentliga finanserna.

Sveriges varuexport 2005

Sveriges varuimport 2005

Källa: SCB⁵

Euron är således en kommersiell realitet. Svenska export- och importföretag som tidigare fakturerade i kronor använder nu i allt större utsträckning euron som affärsvaluta, både inom och utom Europa. Den stegvisa övergången till euron inom näringslivet belyses i en enkätundersökning av Richard Friberg och Fredrik Wilander (2006) för Riksbankens räkning. Övergången till euron är delvis en anpassning till ett nytt konkurrensläge inom euroområdet där euron av naturliga skäl är den huvudsakliga affärsvalutan. Om konkurrerande företag inom euroområdet gör affärer i euro minskar möjligheten för svenska företag att fakturera i

⁵ I statistiken över Sveriges varuhandel med andra EU-länder saknas uppgift om ursprungsland. Varor som importeras till Sverige och har sitt ursprung i ett icke EU-land, men som importeras till EU via ett annat EU-land, får alltså detta EU-land som avsändningsland i den svenska statistiken. Man kan därför förmoda att den svenska importen från EU är överskattad och importen från icke EU-länder i motsvarande mån underskattad.

kronor, eftersom motparten då får bära en valutarisk som på marginalen – allt annat lika – kan avgöra vem som får kontraktet, i synnerhet om kontraktet löper över flera år och därmed inte är möjligt att valutasäkra på rimliga villkor. Den tvingande aspekten bör dock inte överdrivas. Nämnade enkät visar att valet av valuta ytterst är en förhandlingsfråga i likhet med andra affärvillkor. Svenska företag med en stark marknadsposition kommer även i framtiden kunna fakturera i kronor om de så önskar.

Svenska företag kan samtidigt räkna med vissa besparingar genom övergången till euron på kontinenten. Företag som tidigare hanterade ett dussintal valutor i handeln med Europa kan nu göra affärer i ett par tre valutor, företrädesvis euro och – för vissa standardiserade råvaror som prissätts på råvarubörser – dollar, vid sidan av kronan. Effektiviseringen är kanske inte lika stor för svenska företag som för företagen inom euroområdet som både har intäkter och kostnader i euro. Relativt sett har därför konkurrenssituationen försämrats något för svenska företag genom vårt självvalda utanförskap. Detta ger upphov till flera frågor. Har införandet av euron lett till ökad handel? Har euroländernas handel med utanförstående länder delvis ersatts av handel mellan euroländerna? Hur mycket handel har Sverige förlorat årligen? Vi ska försöka besvara dessa och andra frågor på basis av vår forskningsrapport med titeln ”Euro effects on the intensive and extensive margins of trade”.

2. Den konventionella synen, nyare rön och kvarstående frågor

Med en gemensam valuta försvinner en del uppenbara kostnader för handel mellan de länder som ingår i valutaunionen. Exportörer och importörer slipper kostnader för att hantera och växla olika valutor och för att försäkra sig mot förändringar i valutakurser. Dessutom underlättas prisjämförelser, prissättning och bokföring. I viss mån gäller detta även företag i tredje land som kan slippa att hantera en mångfald valutor. När handeln underlättas finns anledning att tro att även handelsvolymerna ökar, allt annat lika. Frågan är med hur mycket?

Den vedertagna uppfattningen inom ekonomkåren för några år sedan var att utrikeshandeln inte nämnvärt påverkas av valutaosäkerhet, åtminstone inte för industriländer med relativt stabila valutor och välutvecklade finansmarknader som erbjuder valutasäkring av export- och importaffärer till låga kostnader. Det fanns två skäl till denna uppfattning. Det första var att kostnaderna för att växla valutor och försäkra sig mot valutafluktuationer är relativt små – ett par tiondels procent av transaktionsvärdet. En sådan marginell ökning av kostnaderna leder under normala antaganden om priskänslighet till minskad handel med högst en procent. Det andra och kanske avgörande skälet var att forskningen visade på små eller inga negativa effekter på handeln.⁶ Den svenska EMU-utredningen konkluderade på basis av det dåvarande forskningsläget: ”Den något förvånande, men ganska entydiga slutsatsen är att utrikeshandeln förefaller påverkas mycket lite eller inte alls av valutakursfluktuationer” (SOU 1996:158, s. 77).

Om handeln inte nämnvärt påverkas av växlingskostnader och valutafluktuationer ligger det nära till hands att också dra slutsatsen att valutaunioner inte heller gör det. Frågan om ett svenskt deltagande i den europeiska valutaunionen skulle då kunna bedömas på grundval av andra ekonomiska och politiska överväganden, inklusive konsekvenserna av att frånsäga sig en självständig penningpolitik. Med andra ord blir handelsaspekterna en fråga av sekundär betydelse. Handeln var heller ingen huvudfråga vid den svenska folkomröstningen 2003, som

⁶ Se t ex McKenzie (1999) och IMF (2004).

till stor del blev en opinionsyttring om EU i allmänhet och överlämnandet av ytterligare beslutsmakt i synnerhet.⁷

Sedan EMU-utredningen lade fram sin rapport 1996 har kunskapsläget förändrats. För sex år sedan publicerade Andrew Rose (2000) vid Berkeley-universitetet forskningsresultat som visade att länder som har gemensam valuta har *tre gånger* så stor handel med varandra som de annars skulle ha. Dessa rön togs emot med betydande skepsis bland kollegerna i forskarvärlden. Kritiken sköt in sig på att merparten av världens valutaunioner består av små och fattiga länder som oftast ensidigt infört den f d kolonialmaktens eller ett stort grannlands valuta. Man borde därför misstänka att handeln kom först och valutan sedan och inte tvärtom, som Rose antog.

Även om Rose och andra forskare har bemött kritiken och försökt visa att orsakssambandet går från gemensam valuta till ökad handel, samt att dessa resultat är applicerbara på den europeiska valutaunionen, är det svårt att bli övertygad. Nu har emellertid så lång tid förflutit att det är möjligt att direkt studera effekterna av euron på grundval av data från euroländernas handel.

Först ut på plan var Micco, Stein och Ordoñez (2003) vid Interamerikanska utvecklingsbanken. De hade data till och med första halvåret 2002, vilket är en relativt kort tidsperiod, eftersom euron infördes den 1 januari 1999, då de nationella valutorna låstes mot euron och därmed mot varandra. De första tre åren såg dessutom allmänheten euron endast genom informationskampanjer och den dubbla prismärkningen i affärer. Själva eurosedlarna och euromynten introducerades först i januari 2002 och de nationella valutorna drogs in som betalningsmedel sista februari 2002.

Trots den korta tidsperioden fann de tre forskarna att handeln mellan euroländerna hade ökat med 4-16 procent i genomsnitt mellan 1999 och första halvåret 2002 jämfört med genomsnittet för 1993-1998. Något överraskande fann de att även handeln mellan euroländerna och kontrollgruppen ökat. Det fanns inga indikationer på att handeln inom euroområdet hade ökat på bekostnad av handeln med andra länder, vilket kunde förväntas på teoretiska grunder. Dessa resultat bekräftades i allt väsentligt av tre andra samtidiga studier, inklusive en rapport av oss själva som offentliggjordes ett par veckor före den svenska folkomröstningen.⁸

Samtidigt är det vanskligt att säga något mera bestämt på basis av en kort tids erfarenheter. Det kan t ex vara svårt att särskilja euroeffekter – som är strukturella – från konjunkturella effekter. Det är också rimligt att anta att eventuella euroeffekter inträder gradvis, i takt med att företagen anpassar sig till de nya villkoren. Nästan alla tidiga studier hade dessutom metodologiska brister, som belysts i en kritisk granskning av Richard Baldwin (2006).⁹

Det finns sålunda flera anledningar till att studera euroeffekterna på nytt och mera detaljerat. Vi har nu data för sju år, 1999-2005, vilket tillåter oss att estimerade handelseffekterna med större precision än tidigare och även att studera om effekterna är växande över tiden. Vi är också intresserade av de bakomliggande mekanismerna. Underlättar en gemensam valuta för nya företag och produkter att komma in på en marknad? I så fall bör detta avspeglas i en ökad bredd i handelsflödena. Är det också så att en gemensam valuta möjliggör en ökad

⁷ Lars Jonung (2004).

⁸ Bun och Klaasen (2002), Barr, Breedon och Miles (2003) samt Flam och Nordström (2003).

⁹ Dock gällde detta inte vår egen undersökning.

internationell vertikal specialisering, dvs uppstyckning av produktionsprocesserna över nationsgränserna? I så fall bör detta kunna avläsas i en ökad handel med halvfabrikat och insatsvaror.

3. Tidsperiod, länderurval och en första titt på data

Vår studie omfattar perioden 1995 till 2005 och inkluderar alla nuvarande euroländer utom Grekland samt en kontrollgrupp av jämförbara länder bestående av tio OECD-länder utanför valutaunionen. Grekland ingår inte i studien eftersom Grekland gick med i valutaunionen två år senare än övriga euroländer, ett faktum som hade försvårat den statistiska analysen. Två av euroländerna – Belgien och Luxemburg – är vi dessutom nödsakade att behandla som en enhet, eftersom de behandlades som en enhet i handelsstatistik t.o.m. 1998.¹⁰ Antalet euroländer i vår studie är därmed tio till antalet. I kontrollgruppen ingår endast industriländer för att få så stor jämförbarhet som möjligt med euroländerna. Utöver Danmark, Sverige och Storbritannien ingår även Norge och Schweiz. Norge ingår som bekant i EU:s inre marknad genom EES-avtalet och är därför en naturlig del av kontrollgruppen. I praktiken skiljer sig dock Norge från övriga länder i studien eftersom exporten till stor del består av olja. Även Schweiz har ett långtgående frihandelsavtal med EU. För att uppnå balans mellan antalet euroländer och antalet kontrollländer inkluderas även fem utomeuropeiska industriländer i kontrollgruppen, Australien, Japan, Kanada, Nya Zeeland och USA. Vi tar i den statistiska analysen hänsyn till att skilda handelsvillkor gäller för länder som ingår i respektive står utanför EU:s inre marknad.

Tabell 2 Euro- och kontrollgruppens sammansättning

Euroländerna*	Kontrollgruppen
Belgien-Luxemburg**	Danmark (fast kurs mot euron)
Finland	Sverige
Frankrike	Storbritannien
Irland	Norge (ingår i den inre marknaden)***
Italien	Schweiz (långtgående frihandelsavtal med EU)****
Nederländerna	Australien
Portugal	Kanada
Spanien	Japan
Tyskland	Nya Zeeland
Österrike	USA

* Grekland ingår inte i studien p g a senare inträde i valutaunionen (2001)

** Belgien och Luxemburg behandlas som ett land av statistiska skäl

*** Norge deltar inte i den gemensamma jordbrukspolitiken och fiskepolitiken.

**** Handelsavtalet med Schweiz omfattar inte jordbruksprodukter.

Vårt datamaterial är indelat i sk paneler, dvs data är knutna till länderpar där det ena landet är exportör och det andra är importör. T ex utgör data som är knutna till Sveriges export till Tyskland mellan 1995 och 2005 en panel med 11 observationer för varje variabel, och data för Tyskland som exportör till Sverige utgör ytterligare en panel. Totalt finns 380 paneler. Panelstrukturen gör det möjligt att rensa för alla bestämningsfaktorer för handeln mellan varje länderpar som är oförändrade under undersökningsperioden – som eventuellt gemensamt

¹⁰ Det kan även noteras att Belgien och Luxemburg sedan länge har en gemensam valuta, vilket i sig talar för att behandla de två länderna som en gemensam marknad.

språk, geografiskt avstånd m m .¹¹ Bestämningsfaktorer som ändras under den aktuella tidshorizonten, som BNP (konjunkturen), växelkurser, inflation och – inte minst – införandet av euron 1999, tar vi explicit hänsyn till i den statistiska analysen och skattar effekten av var och en av faktorerna. Analysen tar särskilt sikte på att finna statistiskt säkerställda skift i handelsnivå som sammanfaller med eurons införande 1999 och som inte kan tillskrivas andra bestämningsfaktorer, t ex en högkonjunktur vid samma tidpunkt som bidrog till ökad efterfrågan på importerade varor.

De 380 panelerna är uppdelade i fyra grupper. Den första gruppen består av exporten mellan de tio euroländerna i vår studie. Med nio europartners för varje euroland ger det totalt 90 paneler för exporten mellan euroländer. Kontrollgruppen består också av tio länder, vilket ger 90 paneler för exporten inom kontrollgruppen. Dessutom finns 100 paneler för exporten från euroländerna till kontrollgruppsländerna och ytterligare 100 paneler för exporten från kontrollgruppsländerna till euroländerna.

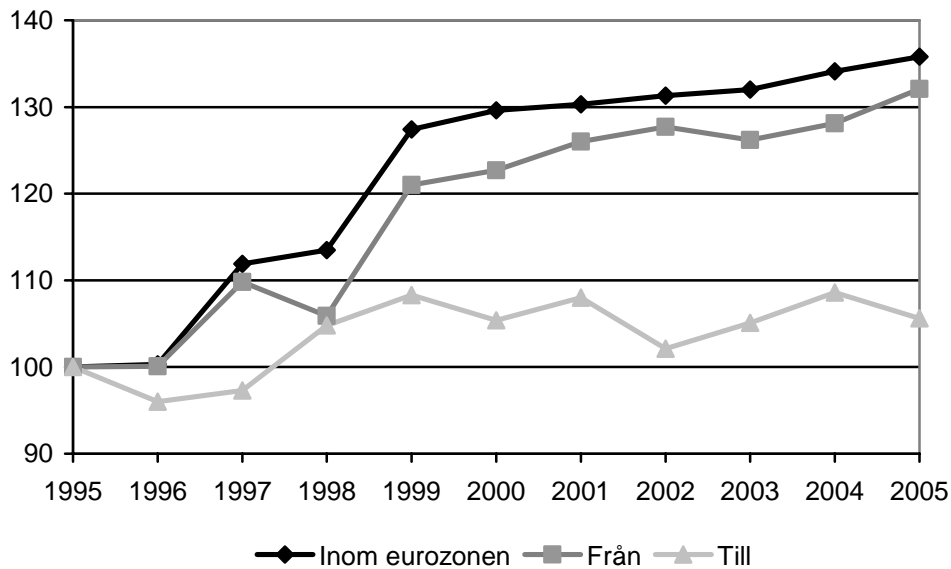
Tabell 3 Uppdelningen av exporten i fyra grupper

Exportland	Importland	
	Euroländerna	Kontrollgruppen
Euroländerna	Export mellan euroländerna	Export från euroländerna till kontrollgruppen
Kontrollgruppen	Export från kontrollgruppen till euroländerna	Export mellan länderna i kontrollgruppen

Låt oss börja med att granska om ögat kan uppfatta ett nivåskift 1999 för exporten inom, från respektive till euroländerna i ett diagram. Diagram 1 visar utvecklingen över tiden för de tre olika slagen av export *relativt exporten mellan kontrollländerna*. Tidsserierna är indexerade och normaliserade till 100 startåret 1995. Tjänstehandeln är inte inräknad i exporten eftersom bilaterala data saknas. Inte heller ingår olja, kol och andra energiprodukter på grund av de stora prissvängningarna som skett under senare år och som vi inte kan rensa för.

¹¹ S k fixed effects estimation.

Diagram 1 Utvecklingen av varuexporten relativt en kontrollgrupp av 10 OECD-länder

Om exporten för samtliga grupper hade vuxit lika snabbt, hade alla kurvor legat på nivån 100 under hela tidsperioden. Vad vi i själva verket ser är en stegvis ökning av exporten både inom och från eurozonen jämfört med exporten inom kontrollgruppen (100-nivån), medan exporten från kontrollgruppen till eurozonen inte uppvisar någon tydlig trend. Det förefaller som om skiftet uppåt för exporten inom och från eurozonen sammanfaller i tiden med eurons introduktion 1999.

Detta bevisar inte i sig att nivåskiftet *orsakades* av just eurons introduktion. Samvariationen i data *skulle* kunna vara en slump och bero på andra faktorer, t ex att tillväxten accelererade i eurozonen vid denna tidpunkt av andra orsaker, vilket i sin tur ökade efterfrågan på importerade produkter. En annan tänkbar förklaring är att handeln inom eurozonen drevs uppåt av att euron deprecierades, vilket gjorde varor tillverkade inom euroområdet mera konkurrenskraftiga.

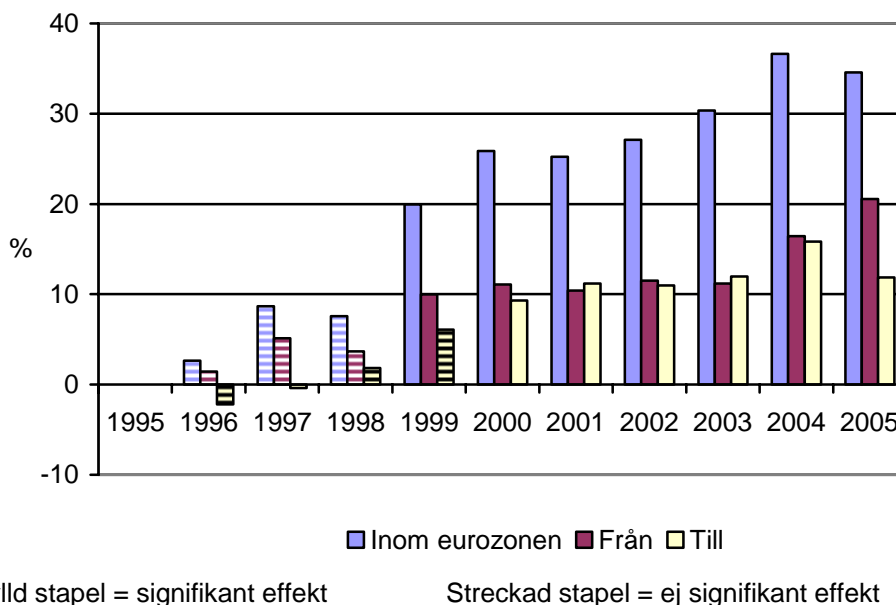
Innan vi kan dra några mer bestämda slutsatser måste vi rensa för andra tänkbara bestämningsfaktorer genom (statistisk) regressionsanalys. Tidsberoende faktorer rensas genom att skatta deras sammanlagda effekt på exportens genomsnittliga nivå för varje panel. Tidsberoende faktorer, dvs. BNP, kapacitetsutnyttjande, kostnadsutveckling samt nominella växelkurser mellan länderna och i förhållande till konkurrenter, rensas genom att effekten av varje faktor skattas. Dessutom rensar vi för gemensamt påverkande faktorer över tiden, t ex den internationella konjunkturen, samt skillnaden i handelsvillkor över tiden för länder som är med i respektive står utanför EU:s inre marknad.

4. Resultat

Låt oss börja med att redovisa skattade årsvisa euroeffekter. Dessa skattas genom särskilda variabler som mäter den "oförklarade" skillnaden år för år för exporten *inom*, *från* respektive *till* eurozonen relativt exporten mellan kontrollländerna. Med "oförklarad" menar vi den skillnad som inte kan förklaras av alla kontrollvariabler och som vi i brist på andra rimliga förklaringar tillskriver euron. Höjden på staplarna i diagram 2 visar med hur många procent

exporten skiljer sig ett visst år från exporten mellan kontrollländerna efter rensning för andra faktorer än euron och som vi tolkar som euroeffekter.

Diagram 2 Euroeffekterna relativt 10 OECD länder

Om inga systematiska effekter fanns skulle avvikelserna från noll-linjen vara slumpmässiga och vara såväl positiva som negativa. Vi kan emellertid se en tydlig positiv trend för alla exportkategorier. Vi ser dessutom ett markant nivåskift uppåt omkring 1999 för åtminstone exporten inom eurozonen. En statistisk analys visar att exporten för samtliga kategorier – inom, från och till eurozonen – för åren 1999-2005 mestadels är signifikant högre än för åren 1995-1998.¹² För exporten inom eurozonen är resultaten helt entydiga. *Vi kan av detta inte dra någon annan slutsats än att de statistiskt säkerställda ökningarna av exporten fr o m 1999 beror på införandet av euron.*

De årliga effekterna varierar litet upp och ner, vilket tyder på att vi inte lyckats rensa bort all inverkan av konjunkturen. Notera också att den stora skillnaden i förhållande till orensade data i diagram 1 är att euroeffekterna från och till eurozonen är ungefär lika stora när rensning gjorts bl a för variationer i BNP och reala växelkurser. Storleksmässigt verkar det som om euroeffekten på exporten inom eurozonen är ungefär dubbelt så stor som på exporten från och till eurozonen.

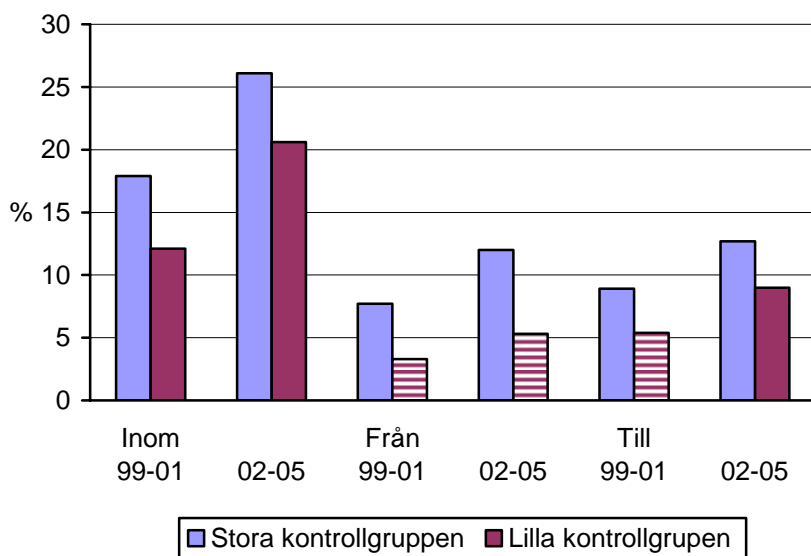
I diagram 3 redovisas genomsnittliga i stället för årsvisa euroeffekter. Vi har beräknat de genomsnittliga effekterna för delperioderna 1999-2001 – som kan ses som en övergångsperiod – och 2002-2005 – då anpassningen bör vara mer eller mindre helt genomförd – i förhållande till perioden 1995-1998. Vi redovisar dels skattningar där kontrollgruppen utgörs av 10 OECD-länder, dels skattningar där vi begränsar kontrollgruppen till de tre EU-länder som inte deltar i valutaunionen.

¹² Se Flam och Nordström (2006) för detaljer.

En fördel med att bara använda EU-länder som kontrollgrupp är att dessa förväntas likna euroländerna så långt som möjligt och att vi på så sätt kan identifiera just euroeffekter och ingenting annat. En nackdel är att kontrollgruppen består av endast *tre* länder (Danmark, Storbritannien och Sverige) och därmed endast av *sex paneler*. Det kan liknas vid att man i en studie av ett nytt läkemedel behandlar 90 patienter med en aktiv substans (euron) och 6 patienter med sockerpiller (nationella valutor). Risken med en sådan liten kontrollgrupp är att valet av individer i kontrollgruppen inte är representativt. Det går t ex inte att utesluta att Danmark, Storbritannien och Sverige skiljer sig åt i någon dimension från de övriga EU länder som valt att gå med i valutaunionen. Förmodligen underskattas euroeffekterna med den lilla kontrollgruppen eftersom de länder som bäst klarar sig utanför valutaunionen förmodligen är de länder som valt att ställa sig utanför.

Om kontrollgruppen i stället består enbart av länder utanför EU är problemet å andra sidan att jämförbarheten med euroländerna minskar.

Diagram 3 Genomsnittliga euroeffekter

Fyllad stapel = signifikant effekt

Streckad stapel = ej signifikant effekt

Det visar sig mycket riktigt att valet av kontrollgrupp har en viss betydelse. I båda fallen kan vi mäta en statistiskt signifikant nivåhöjning av handeln inom eurozonen åren efter eurons introduktion jämfört med åren innan. Effekten är dessutom växande. Estimatet för den första treårsperioden efter eurons introduktion är 12 respektive 18 procent för lilla respektive stora kontrollgruppen jämfört med basperioden 1995 till 1998. Motsvarande estimat för perioden 2002 till 2005 är 21 respektive 26 procent.

Euroeffekterna är inte lika säkra när det gäller exporten från respektive till euroländerna. Med den stora kontrollgruppen är de ungefär hälften så stora som effekterna på exporten mellan euroländerna. Med den lilla kontrollgruppen finner vi statistiskt säkerställda effekter endast för exporten till euroländerna och för perioden 2002-2005.

Slutsatsen är att den europeiska valutaunionen i första hand kraftigt har stimulerat handeln mellan de ingående länderna. Våra estimat om ca 21-26 procent ligger väl i linje med vad tidigare studier har visat. Utanförstående länder har troligen också gynnats i sin handel med euroländerna. Handeln mellan euroländerna och utanförstående länder har också ökat, men bara med hälften så mycket som handeln mellan euroländerna. Det finns inga indikationer på att den ökade handeln inom eurozonen har kommit till stånd på bekostnad av handeln med tredje land.

För Sveriges del har utanförskapet inneburit att utrikeshandeln inte har ökat lika mycket som euroländernas, allt annat lika. Om Sverige deltagit i valutaunionen hade dess handel med euroländerna varit 13-14 procent större enligt våra estimat av genomsnittseffekten för åren 2002-2005 jämfört med genomsnittet för åren 1995-1998. Detta är skillnaden i handel med euroländerna mellan ett genomsnittligt euroland och ett genomsnittligt land i kontrollgruppen av tio OECD-länder. Dessutom hade Sveriges handel med utanförstående länder varit 12-13 procent större. Detta är skillnaden i handel med utanförstående länder mellan ett genomsnittligt euroland och ett genomsnittligt land i kontrollgruppen, under förutsättning att kontrollgruppen är representativ för *samtliga* länder utanför valutaunionen. För Sveriges del motsvarar detta totalt ca 122 miljarder i utebliven export och 112 miljarder i utebliven import av varor, räknat på Sveriges varuhandel 2005. I procent motsvarar detta ca 13 procent av varuhandeln. Om man i stället utgår från estimaten med den mindre kontrollgruppen är motsvarande siffra ca 11 procent. Beräkningarna redovisas mera i detalj i bilagan. Det måste understrykas att de bygger på en rad olika antaganden och att siffrorna därför är osäkra.

En möjlig förklaring till de oväntat stora effekterna kan vara att en gemensam valuta sänker etableringskostnaderna för nya aktörer och nya produkter på euromarknaden, i synnerhet för små och medelstora företag med begränsad erfarenhet av att hantera olika valutor och sammanhängande valutarisker. Den nya utrikeshandelslitteraturen som vuxit fram de sista åren fäster stor vikt vid sådana fasta kostnader.¹³ Innan ett företag börjar sälja på en ny marknad måste vissa förberedande kostnader tas i form av marknadsundersökningar, marknadsföring och uppbyggnad av försäljningskanaler. Företagen måste även undersöka vilka lagar och regler som gäller på den lokala marknaden, t.ex. gällande produktsäkerhet och miljöskydd. Om kraven skiljer sig åt måste produkten anpassas för den lokala marknaden, vilket kan vara alltför kostsamt för i synnerhet små och medelstora företag. Det är inte orimligt att anta att en gemensam valuta underlättar handel över gränserna på samma sätt som ett gemensamt språk och gemensamma lagar och föreskrifter.

En annan tänkbar förklaring till de stora euroeffekterna är att en gemensam valuta möjliggör en ökad specialisering över nationsgränserna i produktionsprocessens olika steg. Olika steg kan i ökad utsträckning läggas i skilda länder till lägre kostnader (s k offshoring). Detta medför i sin tur ökad internationell handel med halvfabrikat och insatsvaror.¹⁴

5. Den intensiva och extensiva marginalen

Den ökning av handeln som euron har orsakat kan i princip utgöras av en ökning av handeln med varor och tjänster som redan handlas i utgångsläget – en ökning på den s k intensiva marginalen – eller av nya varor och tjänster i export och import – en ökning på den s k

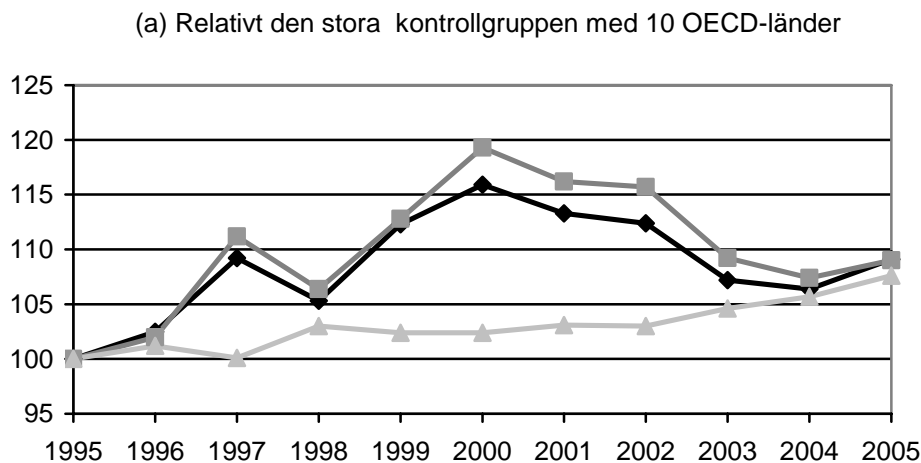
¹³ Se t ex Melitz (2003) samt Roberts och Tybout (1997).

¹⁴ Denna aspekt har studerats teoretiskt av Yi (2003).

extensiva marginalen. I det senare fallet ligger det också nära till hands att anta att nya aktörer kommer in på marknaden, i synnerhet små och medelstora företag som tidigare kanske bara varit verksamma på hemmamarknaden eller de närmaste grannländerna. Denna hypotes är tyvärr svår att bekräfta eftersom den offentliga handelsstatistiken inte skiljer mellan olika företagsstorlekar. Inte heller finns det något publicerat mått på produktbredden i internationell handel.

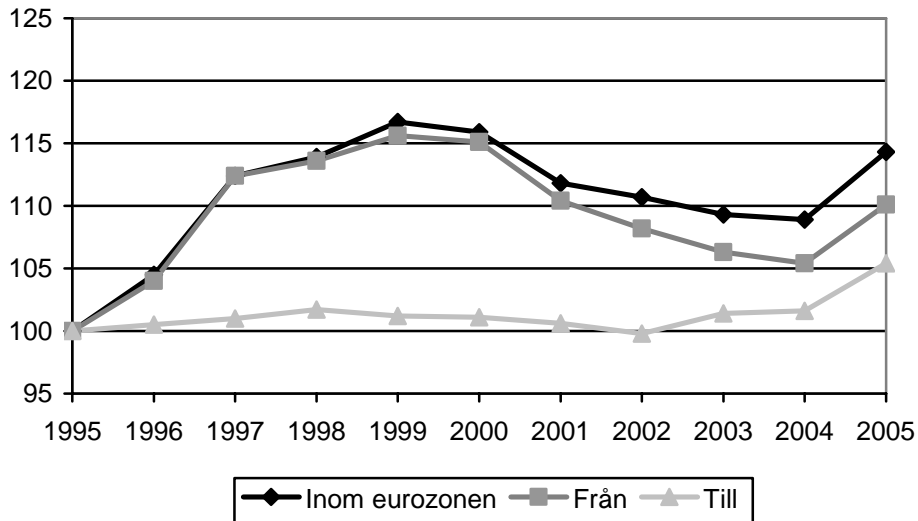
För att särskilja euroeffekter på den extensiva och intensiva marginalen har vi använt oss av finfördelad exportstatistik på 6-ställig nivå i den internationella HS-nomenklaturen.¹⁵ Hela datamaterialet omfattar 380 exportpaneler för 11 år och 5 015 HS-6 kategorier, vilket ger knappt 21 miljoner observationer. På basis av detta datamaterial har vi räknat fram antalet HS-6 kategorier som exporteras mellan varje par av länder år för år och därefter räknat fram index över utvecklingen för respektive exportkategori som redovisas i diagram 4.

Diagram 4 Antalet exporterade HS-6 produktkategorier

¹⁵ Harmonized Commodity Description and Coding System.

(b) Relativt den lilla kontrollgruppen med 3 EU-länder

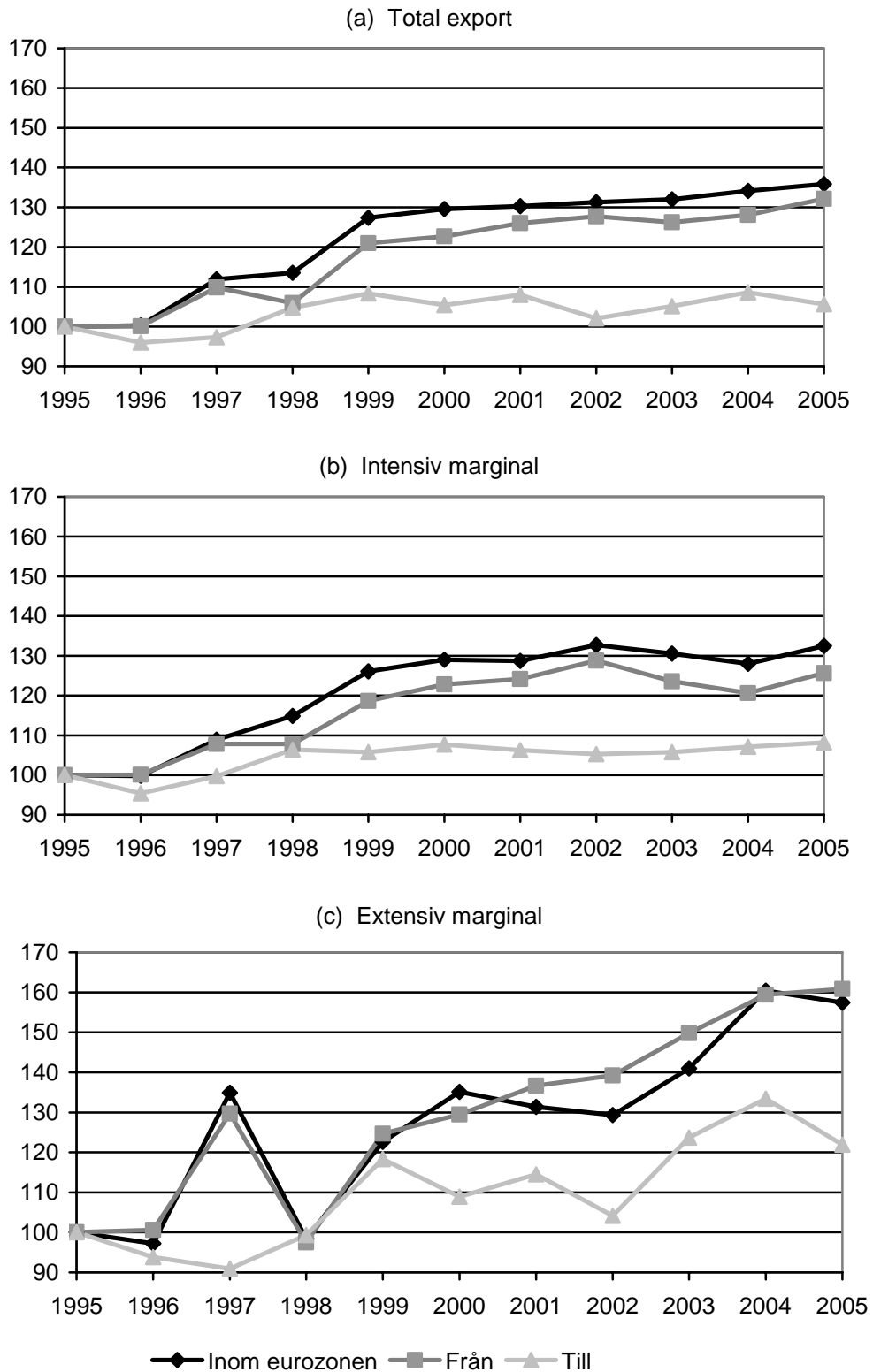
Låt oss börja med att konstatera att produktbredden i handeln förfaller vara pro-cyklisk med en topp under högkonjunkturåren kring sekelskiftet. Förklaringen är förmodligen att ett högt kapacitetsutnyttjande under en högkonjunktur leder till import av varor som normalt inte importerats. Det verkar även finnas en stigande trend i data, framförallt för exporten inom och från eurozonen jämfört med handeln mellan länderna i de båda kontrollgrupperna. Vi finner dock en statistiskt säkerställd effekt endast med den stora kontrollgruppen; euron har här ökat antalet handlade varor (produktkategorier) med knappt 6 procent inom eurozonen och med 4 procent från och till eurozonen.¹⁶ Även om resultaten inte är entydiga, verkar det som om valutaunionen har lett till handel med varor som tidigare inte handlats.

Det går inte att omedelbart att säga hur stor del av den totala euroeffekten som kan tillskrivas ny handel. För detta krävs ytterligare beräkningar. Vi har sållat fram de HS-6 kategorier som handlas *varje år* och därmed kan sägas utgöra kärnexporten mellan varje länderpar. Denna definierar vi som den intensiva marginalen. Övriga HS-6 kategorier kan delas upp i varor som fasas ut under perioden, varor som handlas vissa år men inte andra, och nya varor som inte tidigare exporterats. Dessa övriga kategorier definierar vi som den extensiva marginalen. Strängt taget är det dock endast varor som inte tidigare exporterats som egentligen utgör den extensiva marginalen.

En uppdelning av orensade data för exporten i dessa två dimensioner relativt den stora kontrollgruppen redovisas i diagram 5.

¹⁶ Detaljerna redovisas i Flam och Nordström (2006).

Diagram 5 Total export uppdelat på den intensiva och extensiva marginalen

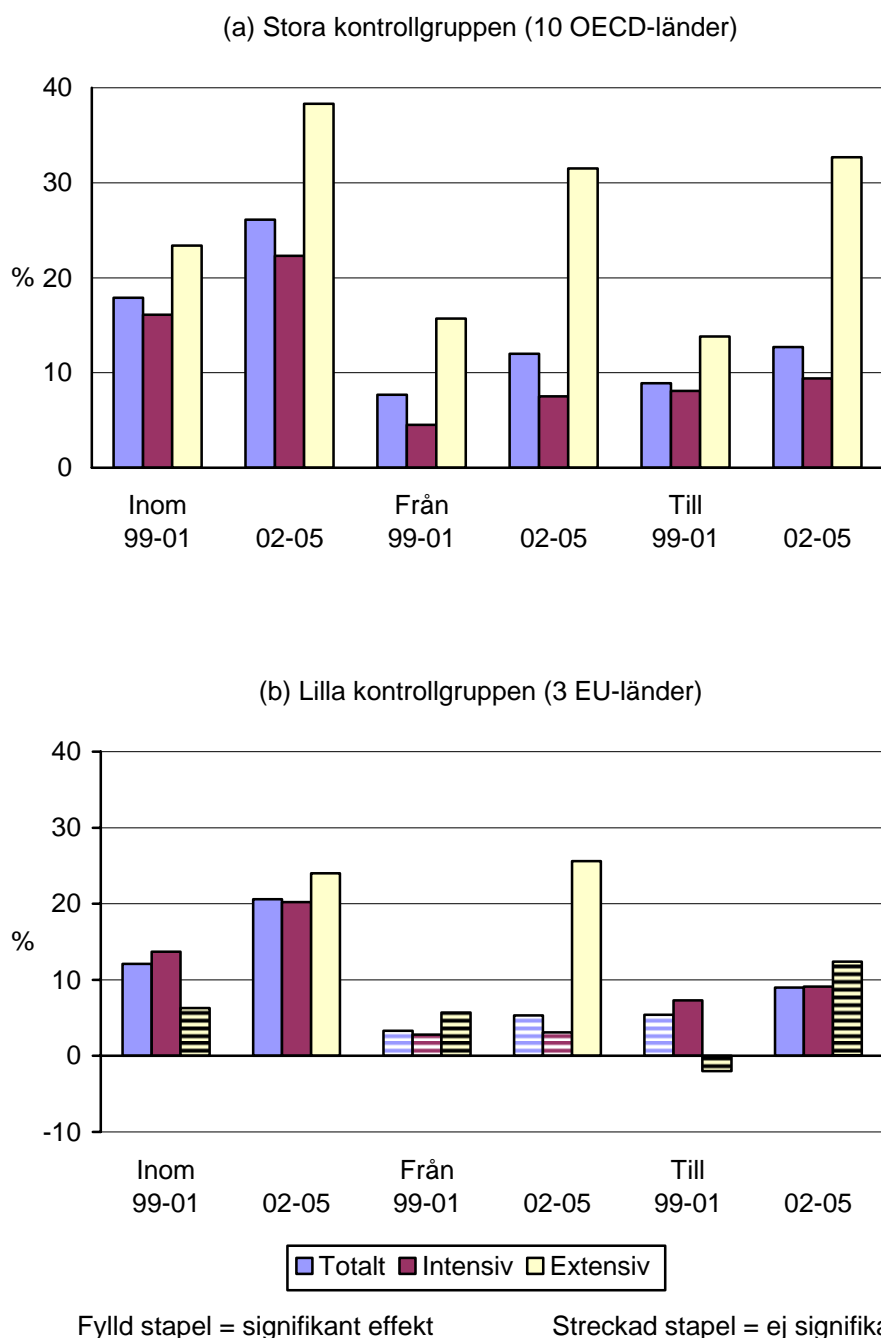

Diagrammet över utvecklingen på den extensiva marginalen tyder på en stor ökning av handel med produkter som tidigare inte handlats. Särskilt gäller detta export inom och från

euroländerna. En uppåtgående trend kan också avläsas i orensade data för den intensiva marginalen, men inte lika markant.

När vi rensar för olika faktorer och skattar euroeffekter för respektive marginal finner vi att effekten räknat i procent är signifikant större för den extensiva marginalen. Med andra ord växer exporten snabbare på bredden, genom ökat antal varor som handlas, än på djupet, genom ökad export av varor som handlas i utgångsläget. Absolut sett är dock kärnexporten – den intensiva marginalen – dominerande. Den svarade under basperioden 1995-1998 för 85-90 procent av den totala exporten. Resultatet redovisas i diagram 6.

Diagram 6 Genomsnittliga euroeffekter uppdelade på intensiv och extensiv marginal

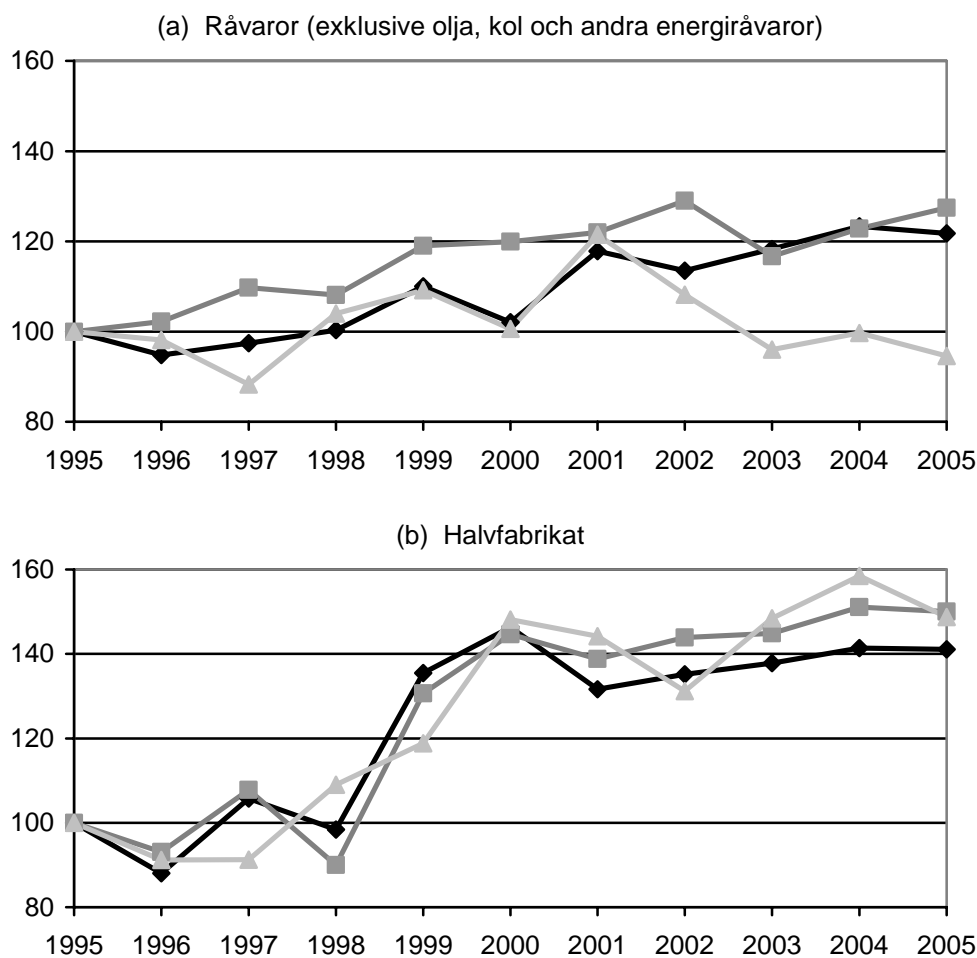
Fyllad stapel = signifikant effekt

Streckad stapel = ej signifikant effekt

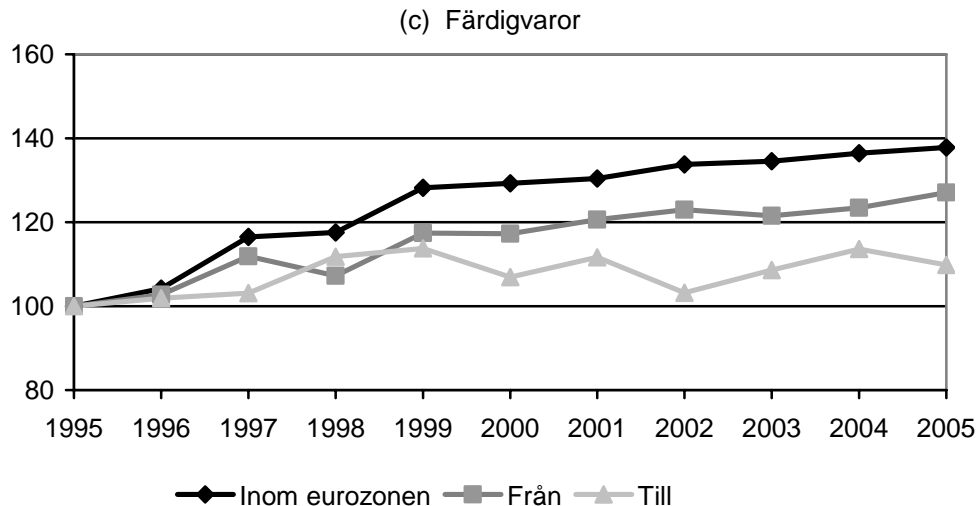
6. Insatsvaror och vertikal specialisering

En annan tänkbar förklaring till att euroeffekterna är stora kan vara ökad specialisering över nationsgränserna när det gäller produktionsprocessernas olika steg, vilket medför ökad handel med halvfabrikat och insatsvaror. S k vertikal specialisering över nationsgränserna kräver sannolikt långsiktighet, vilket gynnas av en gemensam valuta som eliminerar all nominell växelkursosäkerhet. Örensade data ger stöd för en sådan hypotes som framgår av diagram 7, där exporten indelas i råmaterial, halvfabrikat och färdigvaror.¹⁷

Diagram 7. Exporten av råmaterial, halvfabrikat och färdigvaror relativt den stora kontrollgruppen (10 OECD-länder)

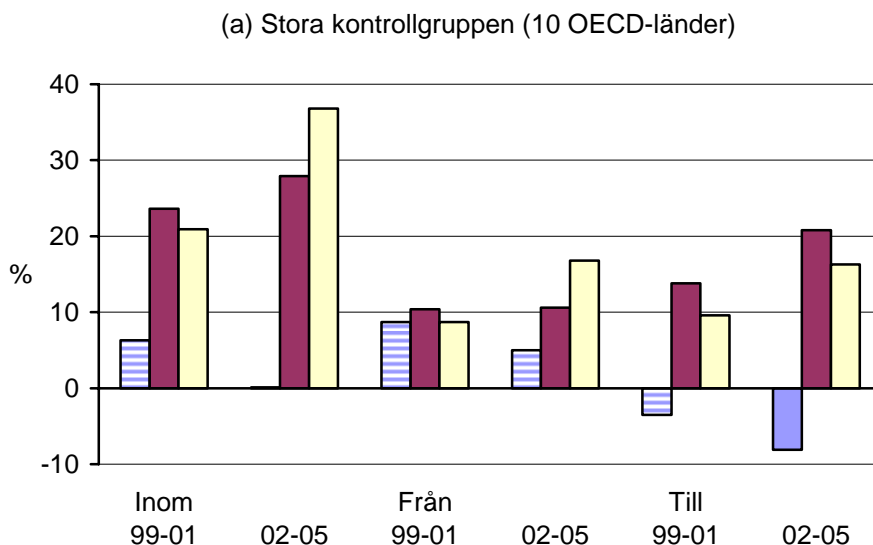
¹⁷ Uppdelningen i dessa tre kategorier är baserad på WTO:s klassificering av olika HS-6 kategorier. Råvarorna inkluderar inte olja, kol och andra energiråvaror av tidigare nämnda skäl.

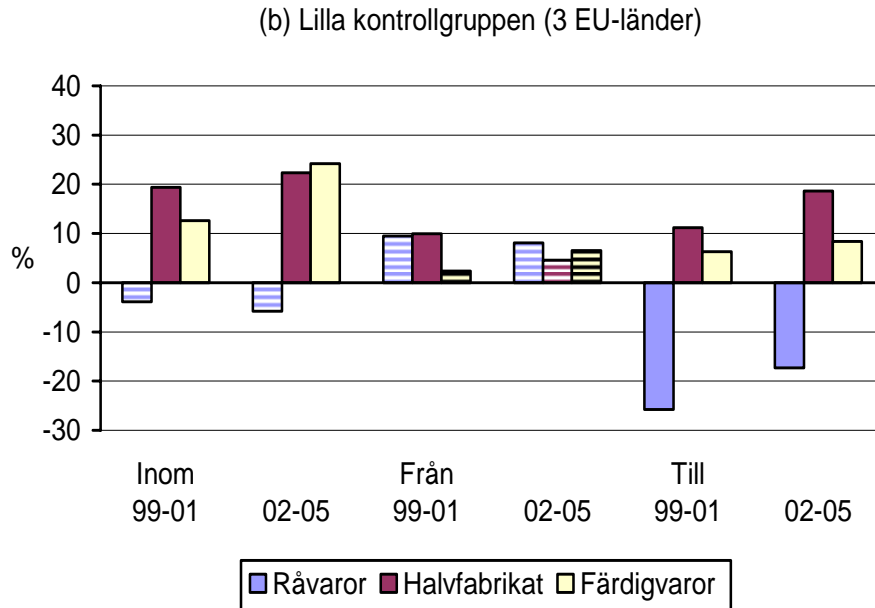

Notera det kraftiga nivåskiftet i handeln med just halvfabrikat mellan 1998 och 2000. Även handeln för färdigvaror uppvisar ett nivåskift, men mindre markant. För råvaror finns inga synbara euroeffekter.

Den statistiska analysen, som redovisas i diagram 8, ger vid handen att euron lett till mycket kraftiga ökningar av exporten med halvfabrikat och färdigvaror mellan euroländerna. I genomsnitt är ökningen för perioden 2002-2005 jämfört med basperioden 1995-1998 hela 28 respektive 37 procent med den stora kontrollgruppen. Ökningarna är mindre med den lilla kontrollgruppen, särskilt för färdigvaror. Handeln i halvfabrikat och färdigvaror mellan euroländerna och utanförstående länder har också ökat, men bara med ungefär hälften av ökningen mellan euroländerna. Det bör noteras att hela euroeffekten kan tillskrivas ökad export av halvfabrikat och färdigvaror; inga euroeffekter kan avläsas när det gäller exporten av råvaror.

Diagram 8 Genomsnittliga euroeffekter uppdelade på råvaror, halvfabrikat och färdigvaror

Fylld stapel = signifikant effekt

Streckad stapel = ej signifikant effekt

7. Slutsatser

Det är svårt att komma till en annan slutsats än att euron har skapat nya handelsmöjligheter, i första hand för de länder som ingår i valutaunionen, men även för länder som står utanför som Sverige. En gemensam valuta underlättar handeln både med produkter som handlas i utgångsläget och med produkter som tidigare inte handlats. Euron har lett till att handeln med halvfabrikat har ökat markant, vilket tyder på en ökad vertikal specialisering inom euroområdet. Den har bidragit till att sudda ut de ekonomiska nationsgränserna och därmed till ett effektivt resursutnyttjande.

Vi kan konstatera att ökningen av handeln inom valutaunionen inte har skett på andra länders bekostnad, vilket är av intresse för svensk del. Den eventuella skada Sverige lidit av att stå utanför är relativ. Om Sverige deltagit i valutaunionen från början hade vår handel med euroområdet varit ca 13-14 procent större och vår handel med utanförstående länder 12-13 procent större. Detta motsvarar i runda tal 100 miljarder kronor i utebliven export och lika mycket i utebliven import av varor årligen. Vad gäller handeln med tjänster har vi inte kunnat göra några beräkningar eftersom statistiken här är ofullständig. Sannolikt finns positiva euroeffekter även på tjänstehandeln.

Vad detta hade betytt i termer av ökad BNP är svårt att säga. Vi hade kunnat konsumera mera av importerade varor och tjänster, men för detta hade vi fått betala med ökad export. En viss höjning av BNP och levnadsstandarden skulle dock ett deltagande i valutaunionen förmodligen ha givit. Genom ytterligare specialisering hade konsumtionen kunnat vara högre med givna resurser. Resonemanget bygger på antagandet att den ekonomiska utvecklingen i övrigt hade varit likartad om Sverige ingått i valutaunionen. Detta är naturligtvis osäkert. Som deltagare i valutaunionen hade Sverige åtminstone haft en annan penningpolitik, vilket hade påverkat ekonomin i ena eller andra riktningen.

Referenser

Baldwin Richard (2006) "The euro's trade effects", ECB Working Paper No.594.

Bun, Maurice J.G och Franc J.G.M Klaasen (2002), "Has the Euro Increased Trade?", Tinbergen Institute Discussion Papers TI2002 108-2, October .

Barr, David, Francis Breedon, och David Miles (2003). "Life on the Outside: Economic Conditions and Prospects Outside Euroland," *Economic Policy*. 37 (October): 574-613.

Flam, Harry och Håkan Nordström (2003), "Trade volume effects of the euro: Aggregate and sector estimates", unpublished manuscript,
<http://www.iies.su.se/publications/seminarpapers/746.pdf>

Flam, Harry och Håkan Nordström (2006), "Euro effects on the intensive and extensive margins of trade", www.iies.su.se.

Friberg, Richard och Fredrik Wilander (2006). "Price setting transactions and the role of denominating Currency in the FX markets".
http://www.riksbank.com/upload/Dokument_riksbank/Kat_foa/RB%20Friberg%20Wilander%20061110.pdf

IMF (2004), "Exchange rate volatility – some new evidence",
www.imf.org/external/np/res/exrate/2004/eng/051904.pdf

Jonung, Lars (2004). "The Political Economy of Monetary Unification. The Swedish Euro referendum 2003", *Cato Journal*, Vol. 24, Nos. 1–2 (Spring/Summer).

McKenzie, Michael D. (1999), "The impact of exchange rate volatility on international trade flows", *Journal of economic surveys* 13, 71-106.

Melitz, Marc (2003), "The impact of trade on intraindustry reallocations and aggregate industry productivity", *Econometrica* 71, 1695-1725.

Micco, Alejandro, Ernesto Stein och Guillermo Ordoñez (2003), The currency union effect on trade: early evidence from EMU", *Economic Policy* 37, 317-343.

Roberts, Mark J. och James R. Tybout (1997), "The decision to export in Colombia: An empirical model of entry with sunk costs", *American Economic Review* 87, 545-564.

Rose, Andrew K. (2000), "One money, one market: Estimating the effect of common currencies on trade", *Economic Policy* 30, 9-45.

SOU 1996:158, "Sverige och EMU: Betänkande av EMU-utredningen".

Yi, Kei-Mu (2003), "Can vertical specialization explain the growth of world trade?", *Journal of Political Economy* 111, 52-102.

Bilaga. Beräkning av handelsökningen om Sverige varit med i valutaunionen från starten

För att räkna fram handelsvinsterna utgår vi från de skattade genomsnittliga euroeffekterna för åren 2002-2005. Som tidigare betonats skiljer sig estimaten åt mellan den stora och lilla kontrollgruppen. I beräkningarna nedan har vi utgått från estimaten för den stora kontrollgruppen.

Euroeffekterna i genomsnitt 2002-2005	Stora kontrollgruppen	Lilla kontrollgruppen
Inom eurozonen	26,1 % ***	20,6 % ***
Från eurozonen	12,0 % ***	5,3 %
Till eurozonen	12,7 % ***	9,0 % **
Varuexporten 2005 (miljarder kronor)		
Totalt	972	
Euro-12	383	
Resten av världen	589	
Varuimporten 2005 (miljarder kronor)		
Totalt	832	
Euro12	402	
Resten av världen	430	

Eftersom euron har bidragit till ökad handel både för de länder som ingår i valutaunionen och de länder som står utanför är handelsvinsterna av att gå med lika med skillnaden mellan att stå utanför och att gå med. Om vi börjar med exporten till de nuvarande tolv euroländerna är skillnaden mellan estimaten ”Inom eurozonen” och ”Till eurozonen” 26,1 % minus 12,7 %, d v s 13,4 %. Den förväntade ökningen i handeln med de nuvarande euroländerna vid ett svensk medlemskap är m a o 13,4 %, vilket med 2005 års varuexport motsvarar 51 miljarder kronor. Dessutom underlättas Sveriges handel med övriga världen genom eurons ställning som internationell affärsvaluta. Enligt estimaten ovan har exporten från eurozonen till kontrollgruppen (”Från eurozonen”) ökat med 12,0 % p g a euron. Om detta gäller även för exporten till andra länder utanför kontrollgruppen är okänt eftersom vi inte har estimerat dessa effekter. Men vi har å andra sidan ingen anledning att anta att så inte skulle vara fallet. Estimatet på 12,0 % använder vi därför för all export till länder utanför valutaunionen. Applicerat på svenska varuexporten till länder utanför valutaunionen 2005 blir den potentiella ökningen i varuexporten 71 miljarder kronor. Om vi lägger ihop den förväntade ökningen av exporten till euroländerna på 51 miljarder kronor med den förväntade ökningen i exporten till övriga världen på 71 miljarder kronor kommer vi upp i hela 122 miljarder kronor, vilket motsvarar 12,6 procents förväntad ökning av varuexporten.

Om vi utför motsvarande beräkningar på importsidan ökar importen med 57 miljarder kronor från euroländerna och 55 miljarder kronor från övriga världen, d v s 112 miljarder kronor totalt. Satt i relation till Sveriges varuimport 2005 motsvara detta en ökning av importen på 13,5 procent.

Om vi istället utgår från estimaten för den lilla kontrollgruppen blir handelsvinsterna något mindre, eller 96 miljarder kronor på exportsidan och 101 miljarder kronor på importsidan.